

**Współpraca regionalna
państw Grupy Wyszehradzkiej**

Doświadczenia i perspektywy

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3687

50 lat
**Uniwersytetu
Śląskiego**
w Katowicach

Anna Czyż

**Współpraca regionalna
państw Grupy Wyszehradzkiej
Doświadczenia i perspektywy**

Redaktor serii: Nauki Polityczne
Mariusz Kolczyński

Recenzent
Jacek Zieliński

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1	
Współpraca regionalna w stosunkach międzynarodowych	23
1.1. Region i regionalizm w stosunkach międzynarodowych	23
1.2. Europa Środkowa jako region	32
1.3. Współpraca regionalna w Europie	39
1.4. Grupa Wyszehradzka na tle innych form współpracy regionalnej w Europie Środkowo-Wschodniej	44
1.4.1. Nowy regionalizm	44
1.4.2. Inicjatywa Środkowoeuropejska	49
1.4.3. Współpraca bałtycka	53
1.4.3.1. Rada Państw Morza Bałtyckiego	54
1.4.3.2. Rada Bałtycka	57
1.4.4. Organizacja Czarnomorskiej Współpracy Gospodarczej	58
1.5. Regiony przygranicznej współpracy w państwach wyszehradzkich	61
1.5.1. Euroregiony państw wyszehradzkich	66
1.5.2. Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej	68
1.6. Podsumowanie	69
Rozdział 2	
Powstanie i funkcjonowanie Grupy Wyszehradzkiej	71
2.1. Geneza współpracy w ramach Trójkąta Wyszehradzkiego	71
2.2. Cele współpracy wyszehradzkiej	77
2.3. Stosunek poszczególnych partnerów do idei współpracy wyszehradzkiej	80
2.4. Miejsce Grupy Wyszehradzkiej w koncepcjach polityki zagranicznej Czech, Polski, Słowacji i Węgier	83
2.5. Etapy współpracy wyszehradzkiej	88

2.6.	Motywy i mechanizmy współpracy wyszehradzkiej	98
2.7.	Podsumowanie	126
Rozdział 3		
	Przedmiot współpracy wyszehradzkiej	129
3.1.	Współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej	129
3.1.1.	Współpraca polityczna i sektorowa	129
3.1.1.1.	Polityka energetyczna	139
3.1.1.2.	Bałkany Zachodnie	145
3.1.2.	Współpraca gospodarcza	149
3.2.	Współpraca w ramach Unii Europejskiej	152
3.2.1.	Integracja europejska	152
3.2.2.	Państwa Grupy Wyszehradzkiej na forum Unii Europejskiej.	161
3.2.2.1.	Europejska Polityka Sąsiedztwa	166
3.2.2.2.	Partnerstwo Wschodnie	169
3.3.	Współpraca w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego	174
3.4.	Współpraca z innymi partnerami	183
3.5.	Podsumowanie	185
Rozdział 4		
	Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki	187
4.1.	Powstanie i struktura Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego	187
4.2.	Działalność Funduszu i jego budżet	189
4.3.	Rodzaje grantów przyznawanych przez Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki	192
4.3.1.	Small Grants (Małe Granty).	192
4.3.2.	Standard Grants (Standardowe Granty).	194
4.3.3.	Strategic Grants (Strategiczne Granty)	195
4.3.4.	Visegrad Strategic Conferences (Wyszehradzkie Konferencje Stra- tegiczne)	196
4.3.5.	Visegrad University Studies Grant (VUSG) – (Wyszehradzki Grant na Studia Uniwersyteckie)	196
4.3.6.	Visegrad+ (Wyszehrad plus)	197
4.3.7.	V4 – Japan Joint Research Program (Wyszehradzko-Japoński Wspólny Program Badawczy)	197
4.4.	Rodzaje stypendiów przyznawanych przez Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki	198
4.4.1.	Visegrad Scholarship Programme (Program Wyszehradzkich Stypen- diów)	198
4.4.2.	Visegrad Scholarship Programme – EaP (Program Wyszehradzkich Stypendiów – Partnerstwo Wschodnie)	200
4.4.3.	Visegrad Scholarships at the Open Society Archives (Wyszehradzkie Stypendia w Archiwum Społeczeństwa Otwartego).	200

4.4.4.	Visegrad-Taiwan Scholarships (Stypendia Wyszehrad-Tajwan)	200
4.5.	Rodzaje rezydencji artystycznych przyznawanych przez Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki	202
4.5.1.	Visegrad Art Residency Program (VARP) – Visual & Sounds Arts (Sztuki wizualne i dźwiękowe)	202
4.5.2.	VARP – Performing Arts (Sztuki sceniczne)	203
4.5.3.	VARP in New York	204
4.5.4.	Visegrad Literary Residency Program (Wyszehradzki Program Rezydencji Literackiej)	204
4.6.	Inne formy działalności Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego	205
4.6.1.	V4 Eastern Partnership (V4EaP) – (Wyszehradzki Program Partnerstwa Wschodniego)	205
4.6.2.	International Visegrad Prize (Międzynarodowa Nagroda Wyszehradzka)	206
4.6.3.	Think Visegrad – Wyszehradzki think tank	207
4.6.4.	Czasopisma opiniotwórcze	208
4.7.	Podsumowanie	209
Rozdział 5		
Bilans i perspektywy współpracy regionalnej państw Grupy Wyszehradzkiej		211
5.1.	Sukcesy i porażki Grupy Wyszehradzkiej	211
5.2.	Czynniki wzmacniające i osłabiające współpracę w ramach Grupy Wyszehradzkiej	216
5.3.	Grupa Wyszehradzka w obliczu nowych wyzwań w Europie	222
5.3.1.	Unia Europejska w kryzysie	222
5.3.2.	Stanowisko państw Grupy Wyszehradzkiej wobec Rosji oraz konfliktu na Ukrainie	227
5.3.3.	Stanowisko państw Grupy Wyszehradzkiej wobec kryzysu migracyjnego	238
5.3.4.	Stanowisko państw Grupy Wyszehradzkiej wobec Brexitu	246
5.4.	Perspektywy współpracy państw Grupy Wyszehradzkiej	248
5.5.	Podsumowanie	257
Zakończenie		259
Aneks		267
Bibliografia		283
Wykaz skrótów		313
Wykaz tabel		315
Summary		317
Zusammenfassung		319

Wstęp

Cztery państwa Europy Środkowej (Czechy, Polska, Słowacja i Węgry) będące przedmiotem zainteresowania autorki znalazły się w ostatnich latach w ważnym punkcie swojego rozwoju w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej. Ich udziałem stały się znaczące wydarzenia na kontynencie europejskim, które odcisnęły ogromne piętno na losach wielu milionów obywateli i wyznaczyły kierunek działań dla kolejnych pokoleń. Przemiany zachodzące w tym regionie Europy, zapoczątkowane w 1989 roku, obejmowały politykę wewnętrzną, ale i zagraniczną omawianych państw, ich relacje z nowymi sąsiadami oraz proces integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Upadek realnego socjalizmu i gospodarki centralnie planowanej jako efekty zainicjowanego w 1989 roku procesu transformacji w regionie Europy Środkowo-Wschodniej umożliwiły otwarcie nowego rozdziału w dziejach czterech omawianych państw – budowy podstaw demokracji i gospodarki wolnorynkowej na wzór systemów politycznych i gospodarczych funkcjonujących w państwach Europy Zachodniej. Zmiana perspektywy w stosunkach międzynarodowych oznaczała zwrot z orientacji wschodniej na zachodnią poprzez dążenia do likwidacji struktur dotychczasowego bloku wschodniego, tzn. Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG; ang. Council for Mutual Economic Assistance; istniejącej od 1949 roku) oraz Układu Warszawskiego (istniejącego od 1955 roku) z jednej strony, a z drugiej – zabiegi o włączenie w struktury współpracy politycznej, gospodarczej i obronnej państw Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych, czyli uzyskanie członkostwa w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej (EWG; ang. European Economic Community – EEC; od 1992 roku w Unii Europejskiej – UE; ang. European Union – EU) oraz w Sojuszu Północnoatlantyckim (ang. North Atlantic Treaty Organization – NATO). Jednym z elementów procesu przemian zachodzących w omawianych państwach stał się proces reorientacji ich polityki zagranicznej, którego ważnym aspektem był rozwój współpracy regionalnej obejmującej te właśnie państwa. Przejawem zjawiska określanego w literaturze „nowym regiona-

lizmem¹ stało się powołanie do życia ugrupowania regionalnego funkcjonującego początkowo pod nazwą Trójkąt Wyszehradzki (ang. Visegrad Triangle; tworzyły go Czechosłowacja, Polska i Węgry), a po rozpadzie Czechosłowacji przemianowanego na Grupę Wyszehradzką (ang. Visegrad Group² – V4), która obejmuje Czechy, Polskę, Słowację i Węgry.

Deklarację założycielską początkowo Trójkąta Wyszehradzkiego, a następnie Grupy Wyszehradzkiej podpisali podczas spotkania w węgierskim mieście Wyszehrad (węg. *Visegrád*, czes. oraz słow. *Vyšehrad*) 15 lutego 1991 roku prezydenci Czechosłowacji i Polski – Václav Havel i Lech Wałęsa, oraz premier Węgier József Antall. Celem ugrupowania była współpraca regionalna oraz wspólne dążenie do struktur euroatlantyckich. Dnia 15 lutego 2016 roku minęła 25. rocznica powstania tej struktury współpracy, fakt ten stał się zatem dla autorki podstawą do przedstawienia pewnych podsumowań działalności Grupy Wyszehradzkiej oraz do podjęcia próby oceny jej dorobku. Przez owe 25 lat istnienia Grupa Wyszehradzka doznawała wzlotów i upadków, osiągała sukcesy, ale także i doświadczała porażek, wielokrotnie ogłaszano jej koniec. W całej historii jej działania wyraźną cezurą czasową, która determinowała przebieg, charakter i znaczenie współpracy państw członkowskich, stała się ich akcesja do Unii Europejskiej w 2004 roku. Z punktu widzenia istnienia i funkcjonowania Grupy Wyszehradzkiej należy wyraźnie rozróżnić cele współpracy i jej doświadczenia w okresie przedakcesyjnym oraz po wejściu Czech, Polski, Słowacji i Węgier do UE. Każde z państw należące do V4 ma swoje wewnętrzne priorytety i to przede wszystkim o nie dbało, dba i będzie dbać w Unii Europejskiej, „nie wyklucza to jednak współpracy tam, gdzie interesy wyszehradzkiej czwórki okazują się zbieżne, tak jak zbieżnym, wspólnym celem była integracja euroatlantycka. Wskazane jest zatem realistyczne, a nie maksymalistyczne spojrzenie na Grupę Wyszehradzką, niestawianie jej zbyt wygórowanych wymagań i elastyczne dostosowywanie się do sytuacji”³. W wielu przypadkach Grupa Wyszehradzka udowodniła swoją przydatność we wpływaniu na proces decyzyjny w Unii Europejskiej, a format V4 zakorzenił się w przestrzeni i praktyce politycznej państw regionu i w opinii polityków zachodnich. Wprowadzenie rocznych, rotacyjnych prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej i regularnych spotkań przedstawicieli państw członkowskich z jednej strony wpłynęło na wzmoc-

¹ R. ZIĘBA: „Nowy regionalizm” w Europie a Polska. „Sprawy Międzynarodowe” 1992, nr 1-2, s. 25-44.

² Zob. <http://www.visegradgroup.eu/about> (dostęp: 27.09.2016). W niniejszej pracy, w celu uniknięcia powtórzeń, dla Grupy Wyszehradzkiej stosowane będą również określenia: V4, członkowie/kraje/państwa V4, państwa wyszehradzkie, czwórka wyszehradzka, „rodzina wyszehradzka”.

³ P. BUKALSKA, M. BOCIAN: *Nowa Grupa Wyszehradzka w nowej Unii Europejskiej – szanse i możliwości rozwoju*. W: OSW: Analizy, 15.05.2003. http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/punkt_widzenia7.pdf (dostęp: 17.01.2016).

nienie i sformalizowanie współpracy, z kolei z drugiej strony przyjęta formuła współpracy Wyszehrad plus pozwala na bardziej elastyczne i otwarte współdziałanie z innymi partnerami.

Głównym celem badawczym pracy jest analiza i ocena doświadczeń państw Grupy Wyszehradzkiej we współpracy regionalnej w ujęciu wielowymiarowym (obejmującym współpracę zarówno w sferze politycznej, jak również w wymiarze sektorowym i obywatelskim) od momentu jej powstania w 1991 roku aż do roku 2016. Istotną z punktu widzenia współpracy wyszehradzkiej cezurą czasową jest rok 2004, czyli wejście państw Grupy Wyszehradzkiej do Unii Europejskiej. To właśnie członkostwo w Unii Europejskiej w istotnym stopniu determinowało i determinuje funkcjonowanie ugrupowania oraz wpływa na kształt i treść współpracy wyszehradzkiej, gdyż różnorodne aspekty owej współpracy można rozpatrywać najpierw w kontekście dążeń integracyjnych Czech, Polski, Słowacji i Węgier, a następnie już w ramach Unii Europejskiej. Zasadniczy problem badawczy autorka skoncentrowała wokół pytania: Jak należy ocenić dotychczasowy dorobek Grupy Wyszehradzkiej? Odpowiadająca pytaniu głównemu hipoteza badawcza (wiodąca) zakłada, iż Grupa Wyszehradzka stała się rozpoznawalną marką i wizytówką Europy Środkowej, przynosząc jej członkom więcej korzyści niż strat. Bilans działalności czwórki wyszehradzkiej jest zatem pozytywny. Autorka w tym względzie prezentuje realistyczne podejście do dorobku V4, a zatem opierające się na unikaniu zarówno przesadnych oczekiwań oraz pochwał, jak i całkowitej krytyki Grupy Wyszehradzkiej.

Kolejne pytanie badawcze wiąże się z określeniem, jakie czynniki wpływały i wpływają na współpracę w ramach V4, od czego uzależnione były w danym okresie decyzje polityczne dotyczące funkcjonowania Grupy Wyszehradzkiej. W związku z tym postawiona została hipoteza o zróżnicowanych determinantach wpływających na rozwój lub zahamowanie współpracy regionalnej w ramach V4, przy czym pod uwagę brane są uwarunkowania zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Wśród czynników wewnętrznych należy wskazać przede wszystkim interesy i wolę aktorów politycznych oraz stosunek poszczególnych przywódców do idei współpracy wyszehradzkiej, z kolei wśród czynników zewnętrznych na pierwszy plan wysuwają się stanowisko państw Europy Zachodniej, polityka Unii Europejskiej z jednej strony, ale także polityka Rosji z drugiej. Istotne było również wskazanie rodzaju i charakteru czynników, które mają wpływ na funkcjonowanie Grupy Wyszehradzkiej. W pracy uwzględnione są zarówno czynniki wzmacniające czwórkę wyszehradzką, jak i te, które oddziałują negatywnie, osłabiająco i hamująco na jej współpracę. Natężenie jednych lub drugich czynników w różnych okresach istnienia Grupy Wyszehradzkiej powodowało, iż albo współpraca się rozwijała i widoczne stawały się postępy w realizacji przyjętych celów, albo jej efekty były słabo dostrzegalne, na plan pierwszy wysuwały się wzajemne animozje i gorę brały indywidualne interesy.

Następnym pytaniem badawczym, które stawia autorka, jest: Jakie cele stawiali sobie członkowie „rodziny wyszehradzkiej” i czy zakładane cele udało się zrealizować? Odpowiadająca tak postawionemu pytaniu hipoteza zakłada, że pierwotny cel powstania Grupy Wyszehradzkiej, czyli integracja z Unią Europejską i NATO, został osiągnięty. Decydując się na kontynuowanie współpracy, państwa wyszehradzkie wyznaczyły nowe cele, ale nie są to cele strategiczne, na miarę integracji europejskiej. Członkowie V4 nie określili długofalowej strategii rozwoju regionalnego, której realizacja stanowiłaby wspólny interes, łączący ponad podziałami i która byłaby niezależna od wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji politycznej. W działalności Grupy Wyszehradzkiej dają się zatem wyodrębnić dwa okresy charakteryzujące się odmiennymi celami. W pierwszym okresie – przedakcesyjnym – głównym wyzwaniem stał się proces integracji europejskiej i cel ten został zrealizowany 1 maja 2004 roku. Drugi okres obejmuje współpracę wyszehradzką zachodzącą już w ramach Unii Europejskiej. Wśród głównych celów współpracy po akcesji do UE znalazła się m.in. promocja procesu integracji europejskiej wśród państw Bałkanów Zachodnich i Europy Wschodniej czy wymiar obywatelski współpracy, który zakłada rozwój i promowanie współpracy pomiędzy obywatelami państw wyszehradzkich z wykorzystaniem Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego (ang. International Visegrad Fund – IVF).

Odrębny problem badawczy dotyczy znaczenia, roli i miejsca Grupy Wyszehradzkiej na tle innych, podobnych ugrupowań regionalnych, które powstały w Europie Środkowo-Wschodniej w ramach zjawiska określanego nowym regionalizmem. Autorka postawiła zatem pytanie badawcze: Czy Grupa Wyszehradzka wyróżnia się w porównaniu z innymi ugrupowaniami regionalnymi, a jeśli tak, to czym? Tak postawionemu pytaniu odpowiada hipoteza, iż Grupa Wyszehradzka spośród ugrupowań regionalnych powstałych na początku lat 90. XX wieku w ramach nowego regionalizmu wyróżnia się efektami współpracy oraz rozpoznawalnością na arenie europejskiej. Nowy regionalizm jako odpowiedź na zmieniające się stosunki międzynarodowe w Europie oznaczał nawiązywanie współpracy pomiędzy państwami regionu Europy Środkowo-Wschodniej i tworzenie ugrupowań regionalnych. Motywem powoływania do życia nowych struktur współpracy regionalnej stała się wówczas potrzeba wykorzystania istniejących podobieństw natury historycznej, kulturowej, politycznej, gospodarczej i społecznej, a także naturalnej bliskości geograficznej, która ułatwiała podejmowanie wzajemnych kontaktów i realizowanie wspólnych celów. Współpraca regionalna była postrzegana jako etap pośredni w procesie integracji europejskiej, umożliwiający wypełnienie próżni, która powstała po rozpadzie dotychczasowych sojuszy i powiązań oraz jako czynnik stabilizujący sytuację w regionie Europy Środkowo-Wschodniej po zakończeniu zimnej wojny. Powstałe ugrupowania – Inicjatywa Środkoeuropejska (ISE; ang. Central European Initiative – CEI), Rada Państw Morza Bałtyckiego (ang. Council

of the Baltic Sea States – CBSS), Rada Bałtycka (ang. Baltic Assembly – BA), Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (ang. Central European Free Trade Agreement – CEFTA) czy Organizacja Czarnomorskiej Współpracy Gospodarczej (ang. Organization of the Black Sea Economic Cooperation – BSEC) różniły się między sobą formami organizacyjnymi, stopniem zinstytucjonalizowania oraz przedmiotem współpracy, liczbą członków, charakterem wzajemnych powiązań, ale łączył je podobny cel – integracja zachodnioeuropejska. Na tym tle Grupa Wyszehradzka stała się najlepiej rozpoznawalnym ugrupowaniem, o stałej liczbie członków, osiągającym dostrzegalne w przestrzeni europejskiej efekty, o bogatej i zróżnicowanej ofercie współpracy.

Następne pytanie badawcze odnosi się do Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego jako jedynej zinstytucjonalizowanej formy współpracy regionalnej pomiędzy Polską, Czechami, Słowacją i Węgrami i brzmi: Czy Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki jest instytucją skuteczną i efektywną? Analiza aktów prawnych przyjętych przez umawiające się strony, publikowanych raportów z działalności pokazujących liczbę i charakter udzielanych grantów oraz stypendiów prowadzi do postawienia hipotezy, zgodnie z którą Fundusz jest strukturą efektywną, a jego funkcjonowanie należy zaklasyfikować po stronie korzyści dla całej Grupy Wyszehradzkiej. Jego powołanie i działalność stały się prawdziwym i wymiernym osiągnięciem V4 – Fundusz odegrał i odgrywa pozytywną rolę w zbliżaniu kultur, społeczeństw, wspierając rozwijanie inicjatyw wymiany naukowej, tłumaczeń literackich czy imprez sportowych. Jak pokazują wyniki badań opinii publicznej, Grupa Wyszehradzka jest postrzegana przez obywateli Czech, Słowacji, Polski i Węgier jako istotne i znaczące ugrupowanie regionalne⁴. W dużej mierze stanowi to zasługę właśnie Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego, realizującego cel V4, jakim po 2004 roku jest wyraźne wsparcie dla wymiaru obywatelskiego współpracy regionalnej. Stale wzrastająca liczba beneficjentów Funduszu obejmująca wiele różnych podmiotów przekłada się na wzrost znaczenia tej instytucji i jej pozytywną rolę dla szerzenia idei Wyszehradu, nie tylko wśród obywateli państw wyszehradzkich, ale także w otoczeniu zewnętrznym.

Kolejne pytanie badawcze postawione w pracy dotyczy przyszłości V4 zwłaszcza w obliczu zmieniających się dynamicznie stosunków w Europie oraz nowych wyzwań, przed którymi stanęła Unia Europejska, i brzmi: Czy kontynuowanie współpracy w ramach czwórki wyszehradzkiej jest potrzebne i jakie rysują się przed nią perspektywy? Pomimo licznych głosów krytyki i sceptycyzmu wyrażanych pod adresem czwórki wyszehradzkiej przez polityków, dziennikarzy oraz komentatorów, a także pojawiających się w ostatnich

⁴ Wyniki badania dostępne na stronie: <http://www.visegradgroup.eu/documents/other-articles/key-findings25-years-of-160601> (dostęp: 27.09.2016); O. GYÁRFÁŠOVÁ, G. MESEŽNIKOV: *25 years of the V4 as seen by the public*. Bratislava 2016, s. 29.

latach istotnych rozbieżności stanowisk pomiędzy państwami wyszehradzkimi w podejściu do wielu problemów o znaczeniu międzynarodowym (np. stosunek do Rosji czy konflikt na Ukrainie) i wreszcie mimo że część komentatorów życia publicznego rysuje perspektywy współpracy w ciemnych kolorach, autorka stawia hipotezę, że Grupa Wyszehradzka ma nadal znaczący potencjał do dalszego rozwoju i jest daleka od kryzysu egzystencjalnego we wszystkich sferach działalności. Nie można bowiem zapominać, iż „rodzina wyszehradzka” pozostaje zjednoczona w kilku ważnych sprawach i dopóki będzie istniała wola polityczna osób rządzących w poszczególnych państwach członkowskich, aby utrzymywać wzajemne kontakty, Grupa Wyszehradzka nadal będzie stanowiła forum dialogu i współpracy. Kreśląc perspektywy na przyszłość, należy zatem patrzeć wielowymiarowo, brać pod uwagę nie tylko interesy polityczne poszczególnych państw członkowskich, które oczywiście mogą wydawać się najważniejsze, ale równie istotne efekty współpracy w sferze polityki energetycznej, obronnej czy rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy rozdział poświęcono zagadnieniu współpracy regionalnej w Europie Środkowej i ma w zamierzeniu przybliżyć i uporządkować w sposób teoretyczny i definicyjny podstawowe pojęcia stosowane w pracy. Zaprezentowano w nim główne płaszczyzny dyskusji prowadzonej na gruncie polskiej i światowej literatury, poświęconej pojęciom regionu i regionalizmu oraz ich znaczeniu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Stanowi to punkt wyjścia do podjęcia rozważań nad fenomenem pojęcia „Europy Środkowej” jako regionu i wyodrębnionej kategorii stosowanej na określenie regionu obejmującego cztery państwa: Czechy, Polskę, Słowację i Węgry. Jako że nadal trwają liczne polemiki co do zasięgu terytorialnego określenia „Europa Środkowa”, autorka przytacza niektóre koncepcje definiujące to pojęcie czy wyznaczające jego granice, nie tylko w znaczeniu geograficznym, ale także kulturowym, historycznym czy geopolitycznym. Ponadto, ze względu na to, że „region” odnosi się zarówno do części świata, jak i części państw, autorka poddaje także analizie zagadnienie „regionów przygranicznych” w państwach wyszehradzkich i podejmowanej przez nie współpracy transgranicznej – „regionalizm” i „regionalizacja” są bowiem zjawiskami omawianymi na gruncie nauki o stosunkach międzynarodowych, ale także są traktowane jako zjawiska wewnątrzpaństwowe. Celem rozdziału jest również przybliżenie pojęcia „współpracy regionalnej” na gruncie teoretycznym, stanowiącej istotną kategorię wykorzystywaną w badaniu współczesnych stosunków międzynarodowych, oraz jej znaczenie w kontekście pojęcia „integracji”. Następnie omówiono wymiar praktyczny funkcjonowania różnych ugrupowań prowadzących współpracę regionalną, co służy uchwyceniu istotnych cech V4 jako takiej grupy.

W rozdziale drugim została opisana geneza powstania Trójkąta Wyszehradzkiego jako ugrupowania regionalnego, które pojawiło się w odpowiedzi na zmieniające się warunki w otoczeniu zewnętrznym po upadku komunizmu

w Europie oraz po zakończeniu zimnej wojny. Przedstawiono w nim główne cele współpracy, zawarte w najważniejszych dokumentach, czyli w deklaracjach o współpracy z 1991, 2004 i 2011 roku, co pozwoliło nakreślić kierunki działalności Grupy Wyszehradzkiej i porównać, jak zmieniły się jej cele w okresie przedakcesyjnym i po wejściu do UE i NATO. Dla podjęcia decyzji o utworzeniu Trójkąta Wyszehradzkiego, a następnie dla funkcjonowania Grupy Wyszehradzkiej istotne znaczenie ma określenie stosunku poszczególnych członków do idei współpracy oraz miejsce V4 w aktualnych koncepcjach polityki zagranicznej Czech, Polski, Słowacji i Węgier. Autorka uwzględniła również motywy i czynniki, które pozytywnie oddziaływały na rozwój współpracy, ale także determinanty negatywne, które z kolei hamowały jej rozwój, stanowiąc istotne przeszkody w kontaktach pomiędzy partnerami w pierwszym okresie działalności. W rozdziale omówiono ponadto kolejne etapy współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej w sferze politycznej i gospodarczej od momentu jej powstania do roku 2016. Autorka przybliżyła także mechanizmy funkcjonowania czwórki wyszehradzkiej zwłaszcza po odnowieniu współpracy w 1999 roku, kiedy wprowadzone zostały roczne, rotacyjne prezydencje w Grupie Wyszehradzkiej z własnym programem działania, harmonogramem spotkań na wszystkich szczeblach kooperacji, poczynając od szczytów premierów państw wyszehradzkich, spotkań prezydentów, przedstawicieli poszczególnych ministerstw, po spotkania grup roboczych z określonych dziedzin współpracy. Aby przedstawić działalność V4 na przestrzeni 25 lat, analizie poddano dokumenty przyjmowane podczas oficjalnych szczytów premierów państw wyszehradzkich, programy rocznych prezydencji w V4 i raporty na zakończenie rocznego przewodnictwa danego państwa członkowskiego, w których zostały zawarte najważniejsze kwestie dotyczące współpracy politycznej, sektorowej oraz wymiaru obywatelskiego.

Rozdział trzeci stanowi analizę działalności Grupy Wyszehradzkiej w najważniejszych obszarach współpracy obejmujących funkcjonowanie jej samej, współdziałanie państw wyszehradzkich na arenie europejskiej – najpierw w procesie integracji europejskiej, a następnie już jako członków Unii Europejskiej, współpracę gospodarczą w ramach CEFTY. Kolejny obszar współpracy obejmuje sferę bezpieczeństwa – dotyczy starań o wejście do Sojuszu Północnoatlantyckiego, a w dalszej kolejności współpracę już w jego ramach. Ostatni element stanowi omówienie współpracy państw Grupy Wyszehradzkiej z innymi partnerami, zwłaszcza w formule Wyszehrad plus. W tej części pracy autorka zastosowała podejście problemowe, analizując najważniejsze tematy znajdujące się na agendzie i stanowiące główny punkt zainteresowania w ramach V4. Poruszono w nim zatem kwestię polityki energetycznej, polityki wobec Bałkanów Zachodnich, Europejskiej Polityki Sąsiedztwa oraz Partnerstwa Wschodniego. W odniesieniu do tych zagadnień autorka dokonała analizy oficjalnych oświadczeń, komunikatów, deklaracji, które prezentują stanowisko państw Grupy Wyszehradzkiej w danej sprawie.

Anna Czyż

Regional cooperation of the member countries of the Visegrad Group Experiences and perspectives.

Summary

The book is an attempt at summarizing the 25 years of existence of the Visegrad Group as a regional formation, founded in 1991 under the name of the Visegrad Triangle, and only later, due to the break-up of Czechoslovakia, renamed to the Visegrad Group, from then on including four cooperating countries – the Czech Republic, Poland, Slovakia and Hungary. The work consists of five chapters that sketch the three dimensions of cooperation within the group: political, sectorial and civic. In the first chapter the author familiarizes the reader with the concepts of the region, regionalism, regional cooperation, the idea of the Central Europe, and then consequently presents the Visegrad Group against the backdrop of other regional formations that sprouted in the Central-Eastern Europe in the beginning of the 90s of the 20th century, as part of the wider trend of the period called the New Regionalism. The second chapter, dedicated to the creation and functioning of the Visegrad Group, discusses the genesis of the Group, the aims of cooperation in both the preaccession and postaccession period, the stages and mechanisms of cooperation, the attitudes of particular countries to the very idea of the visegrad cooperation and the motivations for creating this structure. The third chapter outlines the subject of the visegrad cooperation in reference to its four most important areas: political and economic cooperation within the group itself, cooperation within the European Union, cooperation in terms of the NATO membership, and cooperation with other partners, particularly with regards to the Visegrad plus formula. The fourth chapter tackles the activity of the only institutional structure the member countries of the Visegrad Group have formed, namely the International Visegrad Fund. The author analyses all of the forms of financial support such as grants, scholarships or artist-in-residence programs granted by the Fund as part of numerous programs within its offer. In the fifth chapter the author assesses the successes and failures of the Visegrad Group over the course of the twenty five years of its existence, points to the factors that have influenced, and will continue so, the development of the visegrad cooperation in both positive and negative ways, as well as attempts to sketch the future prospects of the Group.

Anna Czyż

Regionale Zusammenarbeit der Visegrád-Staaten Erfahrungen und Aussichten

Zusammenfassung

In dem Buch wird fünfundzwanzigjähriges Bestehen der Visegrád Gruppe geschildert, eines regionalen Binnenbündnisses in der Europäischen Union, das im Februar 1991 zunächst als Visegrád-Dreieck von Polen, Ungarn und Tschechoslowakei geschlossen wurde. Nach dem Zerfall der Tschechoslowakei haben vier mitteleuropäische Länder : Tschechien, Polen, die Slowakei und Ungarn die Zusammenarbeit angeknüpft und wurden seitdem Visegrad-Gruppe genannt. Die Arbeit besteht aus fünf Kapiteln, in denen das Zusammenwirken der Visegrád Staaten im politischen, bürgerlichen und Fachgebietsbereich dargestellt wird. Im ersten Kapitel werden die Begriffe: Region, Regionalismus, regionale Zusammenarbeit, und Mitteleuropa näherbestimmt, und die Visegrád Gruppe im Vergleich mit anderen regionalen Gruppierungen präsentiert, die in der ersten Hälfte der 90er Jahre des 20. Jahrhunderts in Mitteleuropa im Rahmen des Phänomens „neuer Regionalismus“ entstanden sind. Das zweite Kapitel ist der Entstehung und dem Funktionieren der Visegrád Gruppe gewidmet. An der Stelle ist die Rede von ihrer Genese, Zielen der gemeinsamen Arbeit in der Periode vor und nach dem Beitritt zur EU, einzelnen Stadien und Mechanismen der Zusammenarbeit, Verhältnis der einzelnen Staaten zur Idee der Kooperation im Rahmen der Visegrád Gruppe und deren Beweggründen. Das dritte Kapitel handelt von wichtigsten Kooperationsbereichen: politischer und wirtschaftlicher Zusammenarbeit innerhalb der Visegrád Gruppe, Zusammenarbeit in der Europäischen Union, Zusammenarbeit im Rahmen der NATO-Mitgliedschaft und Kooperation mit anderen, insbesondere den die Gruppe Visegrád Plus bildenden Partnerstaaten. Das vierte Kapitel betrifft die Tätigkeit der einzigen institutionellen Struktur, die von den Visegrád Staaten gebildet wurde, nämlich des Internationalen Visegrád Fonds. Hier analysiert die Verfasserin allerlei finanzielle Unterstützung, die von dem Fonds im Rahmen verschiedener Programme in Form von Zuschüssen, Stipendien und Artists in Residence Programmen geleistet wird. Im fünften Kapitel zählt die Verfasserin Erfolge und Misserfolge der Visegrád Gruppe in ihrem fünfundzwanzigjährigen Bestehen auf, weist auf die Faktoren hin, die die Entfaltung der Visegrád Kooperation sowohl im positiven als auch negativen Sinne beeinflussen und in Zukunft beeinflussen werden, und bemüht sich, die Zukunftsaussichten für die Visegrád Gruppe vorherzusehen.

Redakcja
Magdalena Kopec

Projekt okładki
Aleksandra Bibrzycka

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Joanna Zwierzyńska

Łamanie
Marek Zagniński

Copyright © 2018 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3270-3
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3271-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 20,0. Ark. wyd. 24,5.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 36 zł (+ VAT)
Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław